

אך אם נתנו לו בית דין זמן לקוץ את האילן, או לסתור את הכותל, כגון שראו שהכותל או האילן נוטים ליפול, ונתנו לו זמן לקוצצם⁽⁴²⁾. ונפלו והזיקו, אם נפלו בתוך הזמן, פטור. אך לאחר הזמן, חייב. כיון שהיה לו לקוץ⁽⁴³⁾!

מי שהיה כותלו סמוך לגינת חבירו, ונפל לתוך הגינת השכן, ואמר לו השכן לבעל הכותל, פנה אבניך!

ואמר לו, הגיעוך, קח את האבנים לעצמך. ק"ח-א כי אני איני חפץ בהם.

אין שומעין לו. וחייב לשכור פועלים ולפנותם. כיון שאי אפשר לכוף את השכן לזכות בדבר שאינו חפץ בו⁽⁴⁴⁾.

ואם משקבל עליו אמר לו הילך את יציאותיך ואני אטול את שלי [כלומר, אחר שהשכן פינה את האבנים, חזר בו בעל הכותל, וביקש לשלם לשכן עבור מה שטרח בפנויין ולחזור לקחת לעצמו את האבנים]

לבעל העליה שעליו, משנתנו דנה במקרה נוסף כעין בית ועליה.

וכן בית הבד שהוא בנוי בתוך סלע, וגינה אחת על גביו, כלומר — על כיפת הסלע שמעל בית הבד.

והיתה הגינה שייכת לאחד, ובית הבד שתחתיה — לאחר. כגון אחין שחלקו בנכסי אביהם, זה נטל גינה, וזה נטל את בית הבד⁽³⁹⁾.

ונפחת — נפלה כיפת הסלע, ונהרסה הגינה.

הרי בעל הגינה יורד לבית הבד וזורע למטה, עד שיעשה בעל בית הבד לבית ברו כיפין, והעליון יתן על גביהן עפר ויזרע.

הכותל והאילן שנפלו לרשות הרבים, והזיקו בנפילתן, פטור מלשלם⁽⁴⁰⁾. כי מה היה לו לעשות? אנוס הוא!⁽⁴¹⁾

וע"פ התורת חיים.

42. ויש לעיין, במקרה שנתנו לו זמן לקוץ מחמת סיבה אחרת, ולא משום שהיה נוטה, האם גם אז חייב.

43. וכמו כן, אם לא רצה לסתור את הכותל, ואמר "הניחו לו, ואם יפול אשלם", כופין אותו לסותרו. משום "לא תשים דמים בביתך". [הרמ"ך].

וכן אם הזיקו לאחר הנפילה חייב, אפילו אם הפקירן. כיון שהמפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה חייב!.

44. הקשו התוספות: הרי קיימא לן "המפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס פטור", כגון, מי שנפל כדו ברשות הרבים באונס, ונשבר, ואחר כך

39. רש"י. אך התוספות פרוש כשיטתם לעיל [קטז ב] דאיירי בשוכר ומשכיר. אך בשותפים שחלקו לא מוטל על התחתון לבנות תקרה לעליון.

40. ואם הזיקו לאחר נפילתן, אם הפקירן פטור גם כן, כיון שהמפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס פטור.

41. ודוקא אם היה בנוי כראוי. אך אם בנוי רעוע ונפל חייב בנזקיו, דפושע הוא. נמוקי יוסף.

אין שומעין לו. כיון שכבר זכה בהם השכן.

השוכר את הפועל לעשות עמו בתבן ובקש, ואמר לו הפועל, תן לי שכרתי:

ואמר לו בעל הבית, טול מה שעשית בשכרך.

אין שומעין לו. ואף על פי שבכל חוב רגיל יכול הלווה לתת למלוה שוה כסף במקום כסף⁽⁴⁵⁾, בפועל אינו יכול לעשות כן. כיון דכתיב ביה "לא תלין פעולת שכיר" [ויקרא יט יג]⁽⁴⁶⁾, ומשמע שעליו לתת לו מה שהתנו ביניהם. כסף ממש.

ואם משקבל עליו הפועל, והסכים לקבל בשכרו את מה שליקט במקום כסף, אמר לו בעל הבית, הילך שכרך, ואני אטול את שלי. אין שומעין לו כיון שכבר זכה הפועל במה שליקט.

גמרא:

שנינו במשנה, וכן בית הבר, וגינה אחת על גביו, ונפחת.

ומבאר הגמרא, מהו שיעור הפחת

ואין לתובעו משום כך, מכל מקום כיון שיש ביד הבעלים לתקן את השדה ולפנות את האבנים, מתחייב בדבר, כיון שבשעת הנפילה היו האבנים שלו.

45. כדכתיב "כסף ישיב לבעליו", ודרשינן "ישיב", בכל צורה משמע, ואפילו שוה כסף או סובין.

46. רש"י. והקשה עליו הרשב"א, הרי פסוק זה אינו עוסק כלל בדיני התשלום, אלא בזמן התשלום. דהיינו שביום העבודה חייב לשלם.

ולכן ביאר הרשב"א שעל דעת כן הסכים הפועל לעבוד עמו, שיקבל את שכרו מוכן בערב, ולא יאלץ לטרוח ולמכור כדי להביא לחמו לביתו. ולכן חייב לשלם לו דמים.

ועיין בפתחי תשובה [שלו ס"ק א] דנפקא מינא בין רש"י לרשב"א, אם שכר את הפועל על ידי שליח, דאז לא שייך איסור "בל תלין", ואם כן, לדעת רש"י יוכל לתת לו שוה כסף. ולרשב"א, לא.

והנה, הסמ"ע הביא בשם המרדכי, דדוקא תבן וקש אינו יכול לתת לו, אבל חיטין ושעורים,

הזיקו השברים את אחד מבני רשות הרבים, אין בעל הכר חייב על נזקי שבריו, לאחר שהפקירן, דאין הם נחשבים כממונו המזיק.

ואם כן, אף כאן, מדוע אין בעל הכותל יכול להפקיר את אבניו כתלו לאחר נפילת אונס?

ותרצו, כאן אין כוונת בעל הכותל להפקיר את אבניו לגמרי, אלא רק להשתמט מתביעת בעל הגינה לפנותם, ולכן חייב לפנות.

אך הרא"ש נחלק על עצם דברי התוספות, וכתב, דהתם השברים עדיין לא הזיקו כלל, והפקירן קודם שיעשו היזק. וממילא כשהזיקו לאחר מכן, הוי "בור לאונסו". ולכן פטור.

אבל כאן, בשעת נפילה נעשה הנזק, כשנתמלאת גינתו באבנים ובעפר, ואינו יכול לזרעה, ומיד חל עליו חיוב לפנות את אבניו. ולכן לא מועיל מה שהפקירן לאחר מכן.

ובחזון איש [בבא בתרא סי' יד ס"ק טז] ביאר, דהתוספות סברי, שאין בעל הכותל חייב על נזק זה, כיון שנזק זה נוצר על ידי הנפילה, והנפילה היתה באונס. אלא שחייב לפנותם רק מחמת נזק עתידי העלול להגרם לבעל הגינה מהאבנים, ולזה יועיל אם יפקירם.

אך הרא"ש סבר דנהי דהנפילה היתה באונס,

ולכאורה קשה, הרי לעיל, גבי בית ועליה, נחלקו רב ושמואל באותה מחלוקת, ומדוע נזקקו לחזור ולהשמיע את מחלוקתם גם במשנה זו?

ומבארת הגמרא: **צריכא!** ישנו חידוש בכל אחת מהמחלוקות.

דאי אשמועינן את מחלוקתם רק גבי **דירה**, [הבית והעליה], היינו אומרים, רק **בהא קאמר שמואל** שכבר בארבעה טפחים יורד ודר למטה, **משום דלא עבידי אינשי דדיירי פורתא הכא ופורתא הכא** [אין דרך האנשים לדור מקצת במקום אחד, ומקצת במקום אחר].

אבל לענין זריעה, עבידי אינשי דזרעי הכא פורתא והכא פורתא [דרך האנשים לזרוע מקצת במקום אחד ומקצת במקום אחר], **ואימא** [ואולי במקרה זה] **מורדה ליה לרב**, ורק אם נפחתה הגינה ברובה יכול לרדת ולזרוע למטה.

וכן להיפך, **אי איתמר בהך** [אם היו נחלקים רק גבי בית בד וגינה], היינו אומרים, רק

המאפשר לבעל הגינה לרדת לזרוע בבית הבד.

נפחתה —

רב אמר, רק אם נפחתה **ברובה** יכול בעל הגינה לרדת ולזרוע בבית הבד. אך בפחות מכך, נותן לו בעל בית הבד קרקע כנגד מה שנפחת, והוא זורע חציו למעלה, וחציו למטה.

ושמואל אמר, אף אם נפחתה **בארבעה** טפחים⁽⁴⁷⁾ בלבד, יכול לרדת ולזרוע בבית הבד, עד שיתקן הלה את גגו⁽⁴⁸⁾.

מבארת הגמרא: **רב אמר ברובה, אבל אם** נפחתה רק **בארבעה** טפחים, אינו יכול לרדת ולזרוע בבית הבד, כיון שדרכו של **אדם** להיות **זורע חציו למטה וחציו למעלה**. ולכן יתן לו בעל בית הבד קרקע כנגד מה שנפחת, ויזרע בה⁽⁴⁹⁾.

ושמואל אמר אף אם נפחתה רק **בארבעה** טפחים, יכול לרדת ולזרוע למטה, כיון שאין דרכו של **אדם** להיות **זורע חציו למטה וחציו למעלה**.

יכול.

ומבאר הפתחי תשובה דהוא סבר כהרשב"א, שהפועל זוקוק למזונות בערב, ואם נותן לו חיטים ושעורים למזון, שפיר דמי.

והש"ך חולק על הסמ"ע, וסובר שאף חיטים ושעורים אינו יכול לתת לו.

ומבאר הרש"ש שהוא סבר דבעינן אוכל ממש. ואכן אם יתן לו אוכל ממש, אף לדעת הש"ך יעיל.

47. בגמרא שלפנינו הגירסא "נפחתה בארבע", ומשמע ארבע אמות, ולא ארבעה טפחים.

אך אם כן קשה, דאין זה כדברי רב ושמואל דלעיל [קטז ב] שאמרו "ארבעה טפחים". ולכן הגיה הרש"ש "ארבעה", דהיינו ארבעה טפחים כדלעיל.

48. ויזרע בו מיני צמחים שאינם נצרכים לאור שמש. [תוספות יום טוב].

49. וקשה, לפי סברת רב, מדוע אם נפחתה ברובה יכול לרדת ולזרוע למטה? הרי עדיין היה לו לזרוע למעלה במה שנשאר, ורק כנגד מה שנפל יזרע למטה? [רש"ש].

אמר לו הילך יציאותיך, ואני אטול את שלי, אין שומעין לו.

מבואר בסיפא, שאם קיבל עליו בעל הגינה, זכה באבני הכותל, ושוב אין בעל הכותל יכול לקחתם. ויש לדון, כיצד זכה בעל הגינה באבנים?

ומדייקת הגמרא: **הא מדקתני סיפא "הילך יציאותיך", מכלל [מוכח], דפנינהו עסקינן.** כלומר, משנתנו עוסקת במקרה שבעל הגינה כבר פינה את אבני הכותל, והוציא עליהם הוצאות.

ומבואר, **טעמא** דמשנתנו שזכה בעל הגינה באבנים, הוא משום **דפנינהו**, והוציא עליהם הוצאות בפנינו. **הא אם עדיין לא פנינהו, לא זכה בהן** (52).

וקשה: **אמאי לא זכה בהן?** ומדוע לא תקנה ליה שדהו את האבנים שבאו לתוכה? והרי בעליהם הפקירן?

בהך קאמר רב דבעינן רוב גינה, כיון שדרך בני אדם לזרוע מקצת במקום אחד ומקצת במקום אחר, **אבל כהא** [בית ועליה] **אימא מודה ליה לשמואל**, שאף בארבעה טפחים יכול לרדת לדור בבית. כיון שאין דרך בני אדם לדור מקצת למטה, ומקצת למעלה.

ולכן **צריכא** [נזקקנו] להשמיע את המחלוקת בשתי המשניות.

התבאר במשנה, שאם **נתנו לו זמן לקוץ את האילן** ונפל בתוך הזמן, פטור.

מבאר הגמרא: **וכמה** שיעור הזמן שמקציבים בבית הדין למקרים כגון אלו (50)?

אמר רבי יוחנן: שלשים יום. (51):

שנינו במשנה: **מי שהיה כותלו סמוך לגינת חבירו, ונפל, ואמר לו פנה אבניך.** ואמר לו הגיעוך! אין שומעין לו. ואם משקיבל עליו

52. לכאורה דיוק זה שייך רק ברישא, גבי נפל כותלו לחצר חבירו.

אבל בסיפא "השוכר את הפועל... משקיבל עליו ואמר לו הילך שכרך ואני אטול את שלי, אין שומעין לו", משמע, שזוכה בהם מיד, ואין צריך לעשות עוד שום מעשה קנין.

ומבאר הר"ן, שדוקא באבנים שאין הדרך לפנותם מיד, סמכא דעתיה של הבעלים שבעל הגינה לא יקחם, ודחויי קמדחי ליה. אבל פועל שעובד בתן וקש, ודרכו לקחתם, מיד כשאמר לו גמר בדעתו לתתם לו.

אך הטור [שלו] כתב בשם הרמ"ה, דוקא אם עשה הפועל קנין בתבן ובקש, זכה בהם, אך אי לאו הכי, יכול בעל הבית לחזור בו. והקשה ה"חשק שלמה", מדוע לא יזכה בהם

50. ונפקא מינה לדברים נוספים, כגון אם קצבו לו זמן לפרוע את חובו, מהו שיעור הזמן. תוספות.

51. אמנם, אם בי"ד רואים שהכותל עומד ליפול קודם לכן, כגון שהוא רעוע טובא, קוצבים לו כפי הזמן הראוי.

וכן בנזקים שיכול לפנותם מיד חייב לפנותם מיד.

אך כאן החידוש שגם אם הכותל אינו עומד ליפול מיד, ויכול להחזיק מעמד אפלו זמן מרוה, מכל מקום, כיון שראו בי"ד שיש בו סכנה, ונתנו לו זמן לסותרו, אם עבר אותו זמן ולא סתרו, חייב בנזקיו. [שיטה מקובצת, ועל פי התוספות].

וצריך באור, מדוע המשנה חזרה על דין זה גם גבי פועל, הלא כבר נתבאר לנו גבי בעל הגינה, שאי אפשר לכוף אדם לזכות בדבר שאינו חפץ לזכות בו, וכן, שאם כבר זכה בו אין להוציא ממנו?

ומבארת הגמרא: **צריכא!**

דאי אשמועינן רק להך **קמייתא** [גבי כותל שנפל לגינת חבירו], היה מקום לומר, שרק במקרה זה אמרינן, **דכי קאמר ליה "הגיעודך"**, אין שומעין לו, **משום דלית אגרא גביה**. כלומר, כיון שאין בעל הגינה תובע כלום מבעל הכותל, ולכן אין בעל הכותל יכול לכופו לזכות בדבר שאינו חפץ לזכות בו.

אבל הכא [גבי פועל], **דאית ליה אגרא גביה**, שהפועל תובע מבעל הבית את שכרו, **אימא** [נאמר] **שומעין לו**. שיש לבעל הבית זכות לומר לו — טול מה שעשית בשכרך.

דאמרי אינשי, **ממרי רשותיך פארי אפרע**.

דהרי אמר רבי יוסי ברבי הנינא: **הצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו**. ואם כן אף כאן תקנה לו החצר את האבנים!?

מתרצת הגמרא: **הני מילי** [דין זה] שחצרו קונה לו, שייך רק **היבא דקא מיכוין** בעל האבנים **לאקנויי** ליה את אבניו, **אבל הכא** אף על פי שאמר לו — "הגיעודך", לא התכוין להקנותם, אלא רק **אישתמוטי** הוא דקא **מישתמיט** ליה. כלומר, רצה להשמט ממנו כדי שלא יכפה עליו לפנותן.

אבל אם בעל הגינה פינה בעצמו את האבנים שוב לא שייכת סברת "אישתמוטי", ולכן זוכה בעל הגינה באבנים שפינה⁽⁵³⁾.

שנינו במשנה: **השוכר את הפועל לעשות עמו כתבן** ובקש, ואמר לו תן לי שכרי, ואמר לו טול מה שעשית בשכרך, אין שומעין לו. משקיבל עליו, ואמר לו הילך שכרך ואני אטול את שלי, אין שומעין לו.

בקנין כסף, תמורת החוב שהיה הבעלים חייב לו? ועיין עוד באור שמח [מכירה פרק ז הלכה ד].

53. בפשטות סברת הגמרא היא, שאם בעל הגינה פינה את האבנים ובעל הכותל לא מיחה בו, ודאי הפקירן, ולכן זכה בהן. וכן פרשו הרא"ש ועוד ראשונים.

ולפי זה, אם פינה את האבנים שלא בפניו לא יזכה באבנים. כיון שכעת לא שייכת סברת "מדלא מיחה".

אמנם הב"ח [חור"מ קס"ו] כתב, דאף אם פינה שלא בפניו זכה באבנים. כיון שכעת אין בעל הכותל נאמן לומר "דחויי קמדחי ליה", דהמוציא מחבירו עליו הראיה. וכיון שבעל

הגינה פינה אותם, חשיב כמוחזק. והקשה עליו המהר"ץ חיות, מדוע נקרא יותר מוחזק כשפנאן, משלא פנאן? הרי כשלא פנאן הרי הן מונחות בחצירו, ומכל מקום אמרינן "דחויי קא מדחי ליה", אם כן גם כשפנאן נאמר כך? והניח קושיא זו בצריך עיון גדול.

אמנם אפשר לכאורה ליישב דברי הב"ח, דכשלא פינה את האבנים אינו נחשב כמוחזק בהן, כיון שידוע שהגיעו לרשותו על ידי נפילת הכותל. וכל הנדון הוא האם נתחדש כאן קנין על ידי שהפקירן בעליהן. ובזה אדרכא, חשיב הבעלים הראשון כמוחזק מספק.

אבל אחר שפינה אותן, ועשה בהם קנין משיכה, ואנו דנים האם הקנין הועיל או לא, אזי אמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה.

[שכן דרך האנשים לומר, אפילו אם בעל חובך נותן לך סובין, קבלם ממנו] (54).

וכן להיפך, **אי אשמועינן הכא**, רק גבי פועל, היה מקום לומר, דוקא **הכא**, **שמשקבל עליו אין שומעין לו, משום דאית ליה אגרא גביה**, כיון שבעל הבית חייב לו כסף, ונתן לו את מה שעשה במקום החוב, לכן זכה בו, ואין בעל הבית יכול לחזור בו.

אבל הכא [בכותל שנפל לגינת חבירו], דלית ליה **אגרא גביה**, ואין בעל הכותל חייב לו כלום, **אימא שומעין לו**.

לכן **צריכא** [הוצרך] התנא להשמיענו את שני המקרים.

שנינו במשנה: אם אמר לפועל "טול מה שעשית בשכרך", **אין שומעין לו**. וחייב לתת לו כסף כפי שהתנו ביניהם.

וקשה, הרי **תניא** בברייתא, שאם אמר לפועל "טול מה שעשית בשכרך", **שומעין לו?**

אמר רב נחמן, לא קשיא:

כאן, במשנתנו, מדובר כששכרו לעשות בשלו. ואז אינו רשאי לומר לו "טול מה שעשית בשכרך".

וכאן, בברייתא, מדובר ששכרו לעשות בשל חבירו, ואז אם יאמר "טול מה שעשית בשכרך" שומעין לו (55).

אמר ליה רבה לרב נחמן: בשלו, מאי טעמא? מדוע אם שכרו לעשות בשלו אינו יכול לומר לו "טול מה שעשית בשכרך"? משום **דאמר ליה אגרא עלך** [כיון שהפועל אומר לו, שכרי מוטל עליך, ואינך יכול לשנות ממה שהוסכם בינינו].

ואם כן, גם אם שכרו לעשות בשל חבירו, **נמי שכרו עליו!** וחייב לתת לו כפי שסיכמו ביניהם, ומדוע שנינו בברייתא שיכול לומר לו "טול מה שעשית בשכרך"?

וראיה לדבר: **דתניא, השוכר את הפועל**

וביסוד מחלוקת הב"ח והרא"ש נראה לבאר, דהרא"ש סבר שסברת "אישתמוטי" היא סברא ודאית.

וכן מוכח מדברי התוספות, דחייב על נזקיו אף על פי ש"המפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס פטור", הכא חייב משום ד"אישתמוטי קא מישטמיט" ואינו מפקיר.

ומוכח דהוי סברא ודאית, אפילו לחיוב. ולכן לא שייך לומר בזה "המוציא מחבירו עליו הראיה".

מה שאין כן הב"ח סבר, דהוי ספק. ולכן אמרין "המוציא מחבירו עליו הראיה".

54. הרשב"ם [בבא בתרא צב ב], הוסיף דהוה

אמינא שיכול לכפותו לקבל סובין, דהא כתיב "ישיב", לרבות שוה כסף אפילו סובין. קא משמע לן, שאינו יכול, כמו שנתבאר במשנה.

55. הקשו התוספות, אם כן מדוע צריך לומר לו "טול מה שעשית בשכרך", יאמר לו "לא אתן לך כלום, שלא עשית עמי כלום"?

עוד הקשה המהרש"א, היאך יכול לומר לו "טול מה שעשית בשכרך", הרי מה שעשה אינו שלו אלא של חבירו?

ואכן, הר"ן כתב, דלפי ההוה אמינא כעת, אין הכונה שיטול מה שעשה בשכרו, אלא שאינו חייב לשלם לו את כשרו. אלא הולך ותובעו מבעל הקרקע.

שעשית בשכרך".

ובאן, כברייאתא, מדובר ששכרו לעשות בשל הפקר, ואז יכול לומר לו "טול מה שעשית בשכרך".

כיון שהשוכר עדיין לא זכה במלאכת הפועל, דסבר רב נחמן, "המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו", ואם כן אין פעולת הפועל על המשכיר, ויכול לומר לו: זכי ביה את! (57)

מה שאין כן בשכרו לעשות בשל חבירו, כיון שאין הפועל יכול לזכות במה שעשה, שהרי פעולתו שייכת לבעל הבית, לכן חייב השוכר לשלם לפועל את שכרו, כפי שסוכם ביניהם.

איתיביה [הקשה] רבא לרב נחמן: הרי אפילו אם המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו, מכל מקום אם שכרו לכך, קנה. ואם כן, פעולתו עליו אף בהפקר. ומדוע יכול

לעשות בשלו, והראהו בשל חבירו, כלומר, שהטעה את הפועל, ונתן לו את עבודת חבירו במקום את עבודתו, נתן לו השוכר לפועל את שכרו משלם, כמו שסיכמו ביניהם, וחוזר ונוטל השוכר מבעל הבית מה שהחנה אותו. כדין יורד לשדה חבירו שלא ברשות, שנוטל את ההוצאות כשיעור השבח (56).

על כל פנים מבואר, שגם אם שכרו לעשות בשל חבירו מוטל עליו לשלם את שכרו כפי שסיכמו ביניהם, ואינו יכול לומר לו "טול מה שעשית בשכרך".

ואם כן, הדרא קושיין לדוכתא. מדוע כברייאתא מבואר שאם אמר "טול מה שעשית בשכרך" שומעין לו?

אלא אמר רב נחמן, לא קשיא!

באן, במשנתנו מדובר כששכרו לעשות בשלו. ואז אינו רשאי לומר לו "טול מה

בעצם אין המשלח חייב לו כלום. שהרי אינו עובד בשלו. אלא עיצה טובה השמיעו, שימהר לזכות במה שעבד לפני שיזכו בו אחרים, ויהיה קרח מכאן ומכאן.

אמנם, לפי שיטות הראשונים שנתבאר לעיל, שחייב בעל הבית לפועל הוא משום שהפועל סמך דעתו לקבל ממנו את שכרו בסוף העבודה. ואם כן, לכאורה אף כשעבד בהפקר, חייב לשלם לו?

וצריך לומר, שכל מקום שהפועל עובד בהפקר, והמשלח עדיין לא זכה בעבודתו, יש לפועל סמיכות דעת לקבל את שכרו במה שעבד. כי הפועל חושש שמא לא יזכה המשלח בהפקר, ולכן יכול לומר לו "טול מה שעשית בשכרך". תורת חיים.

56. התוספות מדייקים, דוקא אם שכרו לעשות בשלו, [כלומר, שהפועל סבור שהוא עושה בשל השוכר [דרישה סימן שלון]], והטעהו, אזי חייב לשלם את שכרו. אך אם שכרו סתמא [שהפועל יודע ששכרו לעבוד בשל חבירו] אין צריך לשלם לו שכרו.

והקשו, אם כן מדוע הגמרא לא חילקה בפשטות "כאן ששכרו לעשות בשלו, וכאן ששכרו סתמא"?

ותרצו, אם שכרו בפירוש לעבוד בשל חבירו, פשיטא שאינו חייב לשלם לו את שכרו. ועיין בבית יוסף [סימן שלון] שדייק מרש"י דלא כדיוק התוספות. ובב"ח ובפרישה שם.

57. וביתר באור, כתב הסמ"ע [שלו ס"ק י']:

לומר לו "טול מה שעשית בשכרך"?

וראיה לכך, שהרי שנינו: **מציאת פועל לעצמו. אימתי, בזמן שאמר לו בעל הבית "נכש עמי היום, או עדר עמי היום", שלא שכרו לכל מלאכה, אלא למלאכה זו דוקא.**

אבל אם אמר לו "עשה עמי מלאכה היום" מציאתו לבעל הבית. כיון ששכרו אף למלאכת הגבהת מציאות.

על כל פנים מבואר שאם שכרו על מנת שיעשה במלאכת הפקר — זכה במלאכתו. ואם כן אינו יכול לומר לו "טול מה שעשית בשכרך"?

אלא אמר רב נחמן, לא קשיא!

בין במשנה, ובין בברייתא מדובר כששכרו לעשות במלאכת הפקר.

אלא, **שבאן** [במשנתנו] מדובר **בהגבהת**. ואז זוכה השוכר במלאכת הפועל, וצריך

לשלם לו את שכרו. ואילו **באן** [בברייתא] מדובר **בהבטה**. כלומר ששכרו לשמור בהבטה על דבר הפקר. ואז לא זכה בו השוכר, ויכול לומר לו "טול מה שעשית בשכרך".

אמר רבה, הבטה בהפקר, אם היא קונה, מחלוקת תנאים היא!

דתנן: שומרי ספיחי שביעית, בשנת השמיטה, שפירותיה הפקר, היו בית דין שוכרים שומרים לשמור בקצת מקומות על ספיחים של תבואה, שעלו מעליהם, שלא ילקטום העניים, כדי להביא מהם את העומר בפסח⁽⁵⁸⁾, ושתי הלחם בעצרת, שאינם באים אלא מהתבואה החדשה ומארץ ישראל, ואותם שומרים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה.

רבי יוסי אומר, אף כל הרוצה, מתנדב הוא ושומר חנם.

אמרו לו חכמים, אם אתה אומר כן, אין

ועיין עוד ברשב"א. [הובא בשיטה מקובצת] שיטה נוספת בזה.

58. הראשונים נחלקו האם "משומר" בשביעית מותר באכילה. דעת רש"י [יבמות קכב א]: **משומר מותר באכילה.**

אך התוספות [לעיל נח ב] הביאו בשם התורת כהנים **משומר אסור. דרשינן "ואת ענבי נזירך לא תבצור", מן המשומר אי אתה בוצר.**

והקשו: **אם כן, היאך הביאו עומר מתבואה משומרת, הרי אין מביאים קרבן מדבר שאסור להדיוט? [דרשינן "ממשקה ישראל", שיהא הקרבן מדבר המותר לישראל].**

ותרצו, **שלא היו שומרים ממש, אלא רק היו**

מודיעים לכל הבא לקחת שתבואה זו מיועדת לעומר, ומאליו היה פורש.

והרא"ש תירץ שאיסור משומר הוא מדרבנן. והפסוק שהובא בתורת כהנים אינו אלא **אסמכתא בעלמא**, ולצורך גבוה לא גזרו. התוספות במנחות [פד א] תרצו [על פי באור החזון איש, שביעית סימן י אות ה]: שאין איסור שמירה אלא אם שומר לעצמו, ולא כששומר עבור אחרים, או במקרה זה עבור ההקדש. ולכן אין בפירות איסור משומר.

הרש"ש [ראש השנה ט א] כתב: שאין איסור משומר, אלא אם שמר מתחילתו. ולא כשהיה בתחילה הפקר ואחר כך התחיל לשמור.

התוספות שאנן [בשיטמ"ק לעיל נח ב]

הכי קאמרי ליה, מדברין קשה לדברינו, כיון שלשיטתינו אם ישמרו בחינם, אין עומר ושתי לחם באין משל צבור.

על כל פנים מבואר, שהנדון האם הבטה בהפקר קניא או לא, תלוי במחלוקת רבי יוסי ותנא קמא.

אמר רבא, לא!

דכולי עלמא סברי הבטה בהפקר קני, ולכולי עלמא אם ישמור בחינם יזכה בשעורים.

והכא, ב"חיישינן שמא לא ימסרם יפה" קמיפלגי.

דרבנן סברי, יהבינן ליה אגרא, נותנים להם שכר לשמור, ואי לא, חיישינן שמא לא ימסרם יפה יפה. חוששים אנו שלא יקנו לציבור את השעורים בלב שלם. כיון שנוח להם שיהיה הקרבן משלהם⁽⁶¹⁾.

העומר ושתי הלחם באין משל צבור. כיון שהשומרים זכו בהן. ואנו צריכים שיבואו משל צבור.

מאי לאו, בהא קמיפלגי, דתנא קמא סבר, הבטה בהפקר קני⁽⁵⁹⁾. ולכן, אי יהיבי ליה אגרא, אין! ואי לא, לא! אם נשכור את השומרים מכספי הציבור כדי שישמרו, תהיינה השעורים שייכות לציבור. ואם ישמרו בחינם, יזכו בהן השומרים, על ידי הבטתם⁽⁶⁰⁾.

ורבי יוסי סבר, הבטה בהפקר לא קני! ולכן כי אזלי צבור ומייתי, השתא הוא דקא זכי ביה. כשיבואו הציבור ויקחו את השעורים, אז יזכו בהן, ונמצא שבאו משל צבור.

ואם תאמר, אם כן מה אמרו לו חכמים בלשון "אתה אומר", שמשמעו כאילו הקשו לשיטת רבי יוסי, והרי לשיטתו לא קשה כלום?

תרצו: שהשמירה היתה רק מחיות ועופות, ולא מבני אדם.

59. כתב רש"י "הואיל ודבר טורח הוא, ודעתו לכך, ועל ידו נשמר".

ועיין בקצות החושן [שלו א] שדייק מדברי רש"י, דהבטה קניא רק למי שטורח לשמור. ולא קונה בעלמא. עיי"ש היטיב.

ועיין עוד בתוספות לעיל [ב א ד"ה דבראיה]. ובנחלת דוד והרש"ש שם.

ולדינא פסקו הרי"ף והרמב"ם שהבטה בהפקר אינה קונה, עד שיעשה מעשה בגוף החפץ. [ועיין שער המלך, נדרים ב יט].

60. לכאורה קשה, אף אם הבטה בהפקר קני, נאמר לשומרים שיכוונו שלא לזכות בשעורים,

ואז יזכו בהם הציבור?

ואולי יש לומר על פי דברי המשנה למלך [הלכות שקלים, פרק ד הלכה ו], שלפי אוקימתא זו, לכולי עלמא חיישינן שמא לא ימסרם יפה, כמו שיתבאר בהמשך הגמרא.

61. הקשה המשנה למלך [הלכות שקלים פרק ד הלכה ו]: מה בכך שלא ימסור בלב שלם, הרי "דברים שבלב אינם דברים", וכיון שהם מוסרים לציבור, ממילא יהיו החיטים עבור הציבור?

ועיין שם במגיה שישב על פי דברי התוספות והרא"ש בנדרים [כח א] שדברים שבלב המוכיחים הוין דברים. דאנן סהדי כאילו פירש דבריו בהדיא.

והכא נמי, אפשר לומר דהוי דברים שבלב המוכיחים שאינו מקנה בלב שלם, דניחא ליה

ורבי יוסי סבר, לא חיישינן שמא לא ימסרם יפה יפה.

דתנא קמא סבר, דתקינן רבנן למיתב ליה ארבע זוזי, כי היכי דלישמעי בעלי זרועות וליפרשו מינייהו. כלומר, תקנו לשלם לשומרים, כדי שיתפרסם ששומרים בשביל הקדש, ולא יבואו בעלי זרוע לחטוף מהם בחזקה את השעורים.

ורבי יוסי סבר, לא תקינן. ולכן יכול לשמור בחינם.

ואם תאמר, אם כן מה אמרו לו חכמים ק"ח-ב בלשון "אתה אומר", שמשמעו כאילו הקשו לשיטת רבי יוסי, שאינם באים משל ציבור, והרי אף הוא סבר שהבטח בהפקר לא קני, ואם כן לא זכו בהן השומרים, ונמצא שבאים משל ציבור?

ואם תאמר, אם כן מה אמרו לו חכמים בלשון "אתה אומר", שמשמעו כאילו הקשו לשיטת רבי יוסי, והרי לשיטתו לא קשה כלום?

הכי קאמרי ליה, מדבריך קשה לדברינו, כיון שלשיטתינו דחיישינן שמא לא ימסרם יפה יפה, אם ישמרו בחנם אין עומר ושתי לחם באין משל צבור.

איכא דאמרי, יש שאמרו בשם רבא להיפך]: רבא אמר דכולי עלמא הבטח בהפקר לא קני! ולכולי עלמא גם אם ישמרו בחינם לא יזכו בשעורים.

והכא — בחיישינן לבעלי זרועות"

שיקריבו משלו.

והנה, מלבד מה שדחוק לומר כדבריו, דהכא חשיב כ"אנן סהדי" שאינו מתכוין להקנות, יש לדחות עוד, שהרי כתב המרדכי [כתובות דף צז ס' רנד] בשם הרא"ם, דדברים שבלב אינם דברים לבטל דברי פיו, ואפילו אם ברור לנו שהתכוין בליבו לבטל דברי פיו — בתר פיו אזלינן!

ואם כן, אף כאן, יש לנו ללכת אחר מוצא פיו, והדרא קושיה המשנה למלך למקומה?

והחזון איש [או"ח ס' קכו סק"ד] ביאר את הגמרא, שיש שתי אפשרויות להקדיש את קרבנות ציבור. א. קרבן הבא מממון הציבור, מהשקלים שתרמו הציבור למחצית השקל [כגון העומר]. ב. קרבן הבא מממון יחיד, שהקדישו עבור הציבור כקרבן ציבור.

והחשש הוא, שיטעו לחשוב שמועיל ממון

יחיד עבור הציבור, ואין צריך להקנות את החיטים עצמם לציבור, אלא די בכך שיקדיש את הקרבן בשמו כקרבן ציבור, ויקרב הקרבן עבור הציבור, אבל הוא יקרב מממון היחיד. וכמו שמצינו, שיכול אדם להביא קרבן עבור חברו, וחברו מתכפר בקרבן הזה, אם כי הקרבן שייך למביא הקרבן ולא לחברו המתכפר בו. ולכן, המסירה "יפה יפה", שחששו חכמים שמא לא יעשנה כראוי, משמעותה היא, מסירת הממון לציבור, שיבוא הקרבן מממון הציבור, וצריך המקדיש להתכוון בשעה שהוא מקדיש את ממונו לקרבן ציבור שהוא גם מקנה להם את ממונו, עד שייחשב הדבר שהציבור הביא את הקרבן מממון הציבור, ולא מהממון הפרטי שלו. ולדבר זה יש לחוש, שמא רק יקדיש את הקרבן כקרבן לציבור, אך לא ימסור להם את ממונו באופן שייחשב הדבר להקדשה מממון הציבור.